

The Role of the Guardian Council in Ensuring Compatibility between Persian and Non-Persian Texts of International Treaties

Abdolmajid Soudmandi*

Received: 2021/06/05

Accepted: 2022/01/14

In spite of the silence of the Constitution and the Guardian Council's Regulations regarding the Council's authority to oversee the compatibility of Persian and non-Persian texts of treaties, the council has returned some approved treaties to the parliament because the texts are inconsistent. The question that arises in this regard is to what extent the action of the council has been able to correct the Persian text of the treaties?

According to a preliminary study, the above action of the council resulted in the declaration of ambiguity in the parliament's enactments. Therefore, in this article, the council's declarations of ambiguity in regard to the compatibility of Persian and non-Persian texts of the treaties were examined and it turned out that out of 852 treaties reviewed by the council until the end of 1399, 12 treaties faced such ambiguity and the factors of ambiguity were: 1. Lack of treaty annexes, 2. Obscurity of some articles of the treaty, 3. Existence of provisions contrary to legal principles, 4. Editing, phraseology, spelling, and translation errors. These cases have been examined and most of them were found to be correct, so the parliament has corrected the enactments as a result of the errors raised by the council.

However, the council's worthy role was not without flaw in this respect, since in some cases its declaration of ambiguity did not hold true, and in other cases, despite the contradiction between the Persian and non-Persian texts of a treaty, the parliament's enactment was approved by the Guardian Council.

Keywords: The Guardian Council, Ambiguity, International Treaties, Contradiction between Persian and Non-Persian Texts of Treaties, Comparing the Persian and Non-Persian Texts of Treaties.

---

* Assistant Prof., Department of Law, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Soudmandi@pnu.ac.ir

نقش شورای نگهبان در تضمین همخوانی

متن های فارسی و غیرفارسی معاهدات بین المللی

عبدالمجید سودمندی*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۴

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

به رغم سکوت قانون اساسی و آیین نامه داخلی شورای نگهبان درباره اختیار شورا برای نظارت بر همخوانی متن های فارسی و غیرفارسی معاهدات، شورا در بعضی موارد معاهدات مصوب مجلس را به دلیل مغایرت میان متن های فارسی و غیرفارسی معاهده به مجلس برگردانده است. پرسشی که در این زمینه مطرح می شود این است که اقدام شورا تا چه میزان توانسته است موجب اصلاح متن فارسی معاهدات شود؟

بررسی اولیه حاکی از این است که اقدام فوق الذکر شورا در قالب اعلام ابهام درباره مصوبات مجلس انجام شده است؛ از این رو، در این نوشتار، موارد اعلام ابهام شورا درباره همخوانی متن های فارسی و غیرفارسی معاهدات مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد از ۸۵۲ لایحه معاهداتی بررسی شده توسط شورا تا پایان سال ۱۳۹۹، ۱۲ لایحه با چنین ابهامی مواجه شده اند و عوامل اعلام ابهام در این موارد عبارت بودند از: ۱- عدم پیوست بودن ضمایم معاهده، ۲- نامفهوم بودن بعضی مواد معاهده، ۳- وجود ضوابط مغایر با اصول حقوقی و ۴- ایرادهای ویرایشی، انشایی، املائی و ترجمه ای. بررسی موارد فوق نشان داد اکثر ابهام های مطرح شده توسط شورا وارد بودند و بر همین اساس، مجلس مصوبه های خود را با توجه به ایرادهای مطرح شده توسط شورا اصلاح کرده است. اما نقش ارزنده شورا در این زمینه بدون نقص نبوده است، چراکه در بعضی موارد، اعلام ابهام شورا وارد نبوده است و همچنین در بعضی موارد، به رغم مغایرت میان متن های فارسی و غیرفارسی معاهده، مصوبه مجلس به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

واژگان کلیدی: ابهام، شورای نگهبان، مجلس شورای اسلامی، مطابقت دادن متن های فارسی و غیرفارسی معاهدات، معاهدات بین المللی، مغایرت میان متن های فارسی و غیرفارسی معاهدات.

* استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

بعضی حقوق‌دانان با استناد به اطلاق اصول ۷۷ و ۱۲۵ قانون اساسی معتقدند تمام معاهدات بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد (ضیائی بیگدلی، ۱۳۸۶، ص. ۱۱۳). اما بعضی حقوق‌دانان با این نظر مخالف‌اند؛ چنان‌که گفته شده است: «اگر ظاهر اصل ۷۷ را در نظر بگیریم، خواهیم گفت که قانون‌گذار اساسی با تکرار عناوین مختلف معاهده، خواسته این معنا را القا کند که هر معاهده اعم از دوجانبه یا چندجانبه، مهم یا غیرمهم باید به تصویب مجلس برسد. اما تفسیر دیگری که با توجه به روح کلی و مفاد قانون اساسی (اشارات صریح قانون‌گذار به موارد منع انعقاد بعضی معاهدات و تصویب پاره‌ای از پیمان‌ها) از این اصل می‌توان نمود، آن است که قانون‌گذار اساسی فقط خواسته است معاهدات مهم به تصویب مجلس برسند» (فلسفی، ۱۳۷۹، ص. ۱۷۰).

البته شورای نگهبان حداقل از جنبه نظری، اختلاف فوق را حل کرده و طی نظرهای تفسیری ۳۹۰۳ مورخ ۱۳۶۰/۰۸/۰۷، ۹۹۹۳ مورخ ۱۳۶۲/۰۹/۰۸ و ۲۰۰۹ مورخ ۱۳۶۳/۰۸/۱۶، استثناهایی را درباره لزوم تصویب معاهدات پذیرفته است (فتحی و کوهی اصفهانی، ۱۳۹۷، صص. ۱۲۵، ۱۲۷-۱۲۸). بر این اساس، گفته شده است: «مبتنی بر... مجموعه نظرهای شورای نگهبان در مقام تفسیر اصول ۷۷ و ۱۲۵ قانون اساسی، شمول حکم این دو اصل، تنها شامل معاهداتی می‌شود که دارای دو وصف «بین‌المللی بودن» و «ایجاد تعهد برای دولت ایران» باشد و سایر موافقت‌نامه‌های دولت ایران که فاقد هر یک از این دو قید باشد، نیازمند تصویب مجلس شورای اسلامی نیست و با امضای مقام دارای صلاحیت انعقاد، لازم‌الاجرا می‌شود» (بهادری جهرمی و فتحی زفرقندی، ۱۳۹۴، ص. ۱۱۸).

از این رو، با توجه به اینکه بحث این نوشتار پیرامون نظارت شورای نگهبان بر همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات است، گستره موضوعی نوشتار حاضر فقط شامل آن دسته از اسناد بین‌المللی است که توسط مجلس تصویب شده و به منظور اظهار نظر برای شورا فرستاده شده است. در این پژوهش، با اتکا به «سامانه جامع نظرات شورای نگهبان» و استخراج نظرات شورا در زمینه اعلام مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات تا پایان سال ۱۳۹۹ و بررسی آنها به شیوه توصیفی تحلیلی، ضمن

تیین رویکرد شورا درباره نظارت بر همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات (بند ۱)، عوامل اعلام مغایرت میان متن‌ها توسط شورا را بررسی می‌کنیم (بند ۲) و در پایان، به بررسی نقص عملکرد شورا در این زمینه می‌پردازیم (بند ۳).

۱. رویکرد شورای نگهبان درباره نظارت بر همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات

برای درک درست رویه شورای نگهبان در زمینه اظهارنظر درباره مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات، در ابتدا لازم است مشخص شود قانون اساسی چه ابزاری برای این اقدام در اختیار شورا قرار داده است؟ در پاسخ به این پرسش و در نگاه نخست باید گفت قانون اساسی در این خصوص، ساکت است. بر همین اساس، بعضی افراد با استناد به اصل ۹۴ قانون اساسی معتقدند شورا با بررسی مصوبه‌های مجلس فقط می‌تواند آنها را «تأیید» و یا به دلیل «مغایرت» با موازین شرع و یا قانون اساسی، جهت اصلاح به مجلس برگرداند. طبق این دیدگاه، در صورت مواجه شدن شورا با مصوبه‌ای که به هر دلیل دچار ایراد است، همچنان فقط یکی از دو گزینه «تأیید» و «مغایرت» در اختیار شورا است. از دید این افراد، اعلام «ابهام» نسبت به یک مصوبه مجلس توسط شورا، همانند آن است که شورا نسبت به آن مصوبه اعلام نظر نکند و از این رو، طبق قسمت پایانی اصل ۹۴، چنین مصوبه‌ای تأییدشده محسوب می‌شود. به عنوان مثال، زمانی که شورای نگهبان در نظر ۸۱/۳۰/۷۰۶ مورخ ۱۳۸۱/۰۳/۲۲، مصوبه ۱۳۸۱/۰۲/۲۹ مجلس شورای اسلامی درباره «طرح نحوه رسیدگی به شکایات جنایات نسل‌کشی و ضد بشریت و تعدیات ناشی از نژادپرستی» را دچار ابهام دانست و آن را به مجلس برگرداند^۱، یکی از نمایندگان مجلس در جلسه ۲۳۹ دوره ششم مجلس مورخ ۱۳۸۱/۰۵/۱۳ در انتقاد از نظر فوق بیان کرد: «تذکر من، هم ماده ۱۸۴ آیین‌نامه داخلی مجلس و هم اصل ۹۵ قانون اساسی است. در این ماده آمده است که کلیه مصوبات مجلس رسماً به شورای نگهبان فرستاده می‌شود، در صورتی که شورا ظرف ۱۰ روز پس از وصول یا پس از انقضای ۱۰ روز تمدید مذکور در اصل ۹۵ قانون اساسی، مخالفت خود را اعلام نکرد، طبق اصل ۹۴ قانون اساسی، مصوبات از طرف مجلس جهت امضاء و ابلاغ به ریاست جمهوری ارسال می‌گردد. در این قانون جنایات جنگی، شورای محترم نگهبان مغایرتش را... نه با شرع اعلام کرده

است و نه با قانون اساسی.... نمایندگان محترم دقت بفرمایید! این یک شیوه جدیدی است که شورای نگهبان پیش گرفته و این صحیح نیست. اگر به قانون علاقه دارند و عقیده‌مندند، طبق قانون اساسی باید مغایرت آن را با شرع یا قانون اساسی اعلام بکنند.... هر چیزی را می‌شود گفت مبهم است».

در برابر دیدگاه فوق، گروهی معتقدند شورای نگهبان غیر از «تأیید» مصوبه مجلس یا اعلام «مغایرت» آن با موازین شرع و یا قانون اساسی، می‌تواند آن را دچار «ابهام» بداند و به مجلس برگرداند. به عنوان مثال، در جلسه فوق‌الذکر مجلس، رئیس وقت مجلس در مخالفت با نظر نماینده فوق‌الذکر و در حمایت از حق شورا برای اعلام ابهام نسبت به مصوبه‌های مجلس، بیان کرد: «مشروح مذاکرات مجلس خبرگان تدوین قانون اساسی... می‌گوید اگر شورای نگهبان جواب نداد. [اما در بحث حاضر]، شورای نگهبان جواب داده است، جوابش این است که نوشته برای ما ابهام دارد.... آنجا می‌گوید موردی که جواب نداد، وقت هم نخواست، رئیس مجلس می‌تواند ابلاغ کند. اینجا جواب داده... است».

غیر از سکوت قانون اساسی، باید گفت که آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه داخلی شورای نگهبان نیز نه تنها به لزوم مطابقت دادن متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات توسط مجلس و شورا تصریح نکرده‌اند، بلکه حتی از لزوم ارسال متن غیرفارسی معاهده از قوه مجریه به قوه مقننه سخن نگفته‌اند. با وجود این، به نظر می‌رسد شورای نگهبان در این خصوص رویه‌ای ثابت داشته است که در زیر به بررسی آن می‌پردازیم.

۱-۱. نظارت شورا بر همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات از طریق اعلام ابهام

به‌رغم مخالفت بعضی نمایندگان مجلس شورای اسلامی با اعلام ابهام شورای نگهبان نسبت به مصوبه‌های مجلس که به یک مورد آن اشاره شد، رویه شورا حاکی است شورا درباره بعضی مصوبه‌های مجلس اعم از مصوبه‌های مربوط به مسائل داخلی و معاهدات بین‌المللی، نه آنها را تأیید کرده و نه آنها را مغایر موازین شرع و یا قانون اساسی اعلام کرده، بلکه آنها را دچار ابهام دانسته و جهت اصلاح و یا تبیین به مجلس برگردانده است. به عنوان مثال، نخستین اعلام ابهام شورا در زمینه معاهدات بین‌المللی

در نظر ۸۰/۲۱/۲۱۰۲ مورخ ۱۳۸۰/۰۶/۱۱ در خصوص مصوبه ۱۳۸۰/۰۵/۲۳ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و کمیته حقوقی مشورتی آسیایی - آفریقایی راجع به ایجاد مرکز منطقه‌ای داوری در تهران» مطرح شد. در بخشی از این نظر آمده است: «۳- مفاد بند ۲ ماده ۱ از این جهت که معلوم نیست که به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد یا خیر مبهم است، پس از رفع ابهام اظهار نظر خواهد شد. ۴- عبارت «ترتیبات تکمیلی» در ماده ۷ از این جهت که معلوم نیست مراد، مواردی است که احتیاج به قانون و تصویب مجلس دارد یا نه، مبهم است پس از رفع ابهام اظهار نظر خواهد شد».

شورای نگهبان نه تنها با اعلام ابهام نسبت به مصوبه‌های مجلس در موارد متعدد، این حق را برای خود به رسمیت شناخته است، بلکه در یک مورد، به دلیل بی‌توجهی مجلس به اعلام ابهام شورا نسبت به یک مصوبه و ارسال آن به مجمع تشخیص مصلحت نظام، با ارائه نظریه تفسیری از قانون اساسی، حق فوق را تثبیت کرد. شورا در نظر تفسیری ۸۳/۳۰/۷۵۴۷ مورخ ۱۳۸۳/۰۳/۱۶ بیان کرد: «مستفاد از اصل ۱۱۲ قانون اساسی این است که مجمع تشخیص مصلحت نظام حق تشخیص مصلحت در مصوبه‌ای از مجلس شورای اسلامی را دارد که شورای نگهبان در مورد آن اعلام نظر نموده باشد و تمام یا قسمتی از آن را خلاف شرع یا مغایر قانون اساسی بداند. هرگاه شورای نگهبان قسمتی از مصوبه‌ای را مبهم دانسته و از مجلس شورای اسلامی خواستار بیان مُراد خود از آن قسمت شده باشد تا پس از آن، اعلام نظر کند، قبل از تبیین مراد و اعلام نظر شورای نگهبان درباره آن، مجمع تشخیص مصلحت نظام حق بررسی و اعلام تشخیص مصلحت در موارد خلاف را ندارد» (فتحی و کوهی اصفهانی، ۱۳۹۷، صص. ۱۷۹-۱۸۰).

اما آیا مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده نیز می‌تواند توجیه‌کننده اعلام ابهام شورا باشد؟ در این خصوص باید گفت در صورت تردید در همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده، در درستی تعهدات مندرج در متن فارسی معاهده نیز تردید به وجود می‌آید و از این رو، نمی‌توان درباره مطابقت چنین معاهده‌ای با موازین شرع و قانون اساسی اظهار نظر کرد؛ بنا بر این، شورای نگهبان حق، بلکه وظیفه

دارد با اعلام ابهام نسبت به چنین مصوبه‌ای، آن را به مجلس برگرداند. به طریق اولی، در صورت اطمینان از عدم همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده، شورای نگهبان حق بلکه وظیفه دارد مصوبه را به مجلس برگرداند. تأیید چنین مصوبه‌ای توسط شورا، منجر به تصویب معاهده‌ای می‌شود که ممکن است اجرای آن، موجب ایجاد اختلاف میان طرف‌های معاهده و حتی مسئولیت بین‌المللی ایران شود. در ضمن، رد چنین مصوبه‌ای توسط شورا نیز نه تنها مبنایی قابل قبول ندارد، بلکه ممکن است مانع پیوستن ایران به معاهده‌ای مفید و بدون ایراد شود (البته در چنین وضعیتی نیز امکان تأیید مصوبه توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام و نهایتاً ایجاد مسئولیت بین‌المللی برای ایران وجود دارد).

۲-۱. گستردگی نظرهای شورا درباره مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده

از زمان تشکیل شورای نگهبان در سال ۱۳۵۹ تا کنون، صدها معاهده توسط مجلس تصویب و جهت اظهار نظر شورا ارسال شده است. از این‌رو، امکان بررسی تمام نظرهای شورا و استخراج نظرهایی که به نوعی بیانگر اعلام مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده هستند، بسیار دشوار است. خوشبختانه «سامانه جامع نظرات شورای نگهبان» با فراهم کردن امکان جست‌وجو در نظرهای شورا، استخراج نظرهای مربوط به مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده را با دقت قابل قبول فراهم کرده است.

در سامانه فوق، امکان جست‌وجو در نظرهای شورا بر حسب نُه مؤلفه از جمله «موضوع (لایحه/طرح)» و «نتیجه نظر (شورا)» فراهم شده است؛ در ضمن، «موضوع (لایحه/طرح)» شامل گزینه‌هایی از جمله «کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی و سیاست خارجی» است و «نتیجه نظر» نیز شامل گزینه‌های «تأیید»، «مغایرت»، «ابهام» و «بدون اعلام نظر» است.^۲

با توجه به توضیحات فوق، به منظور استخراج موارد اعلام ابهام شورا نسبت به مصوبه‌های مجلس در زمینه معاهدات بین‌المللی، با انتخاب «کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی و سیاست خارجی» به عنوان «موضوع» و انتخاب «ابهام» به عنوان «نتیجه نظر»، به جست‌وجو در سامانه فوق می‌پردازیم. حاصل جست‌وجوی

فوق، اگرچه بیانگر اکثر قریب به اتفاق مصوبه‌های متضمن اعلام ابهام شورا است، اما به دو دلیل زیر، نشان‌دهنده تمام این مصوبه‌ها نیست.

۱- شواهد حاکی است اگر بخشی از مصوبه مجلس، مغایر موازین اسلام و یا قانون اساسی باشد و از جهتی دیگر، دچار ابهام باشد، سامانه فوق، «نتیجه نظر» را «مغایرت» ثبت می‌کند. به عنوان مثال، می‌توان به نظر ۸۷/۳۰/۲۹۴۵۰ مورخ ۱۳۸۷/۰۹/۱۱ شورا در خصوص مصوبه ۱۳۸۷/۰۸/۰۸ مجلس درباره «لایحه عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در مجمع کشورهای صادرکننده گاز» اشاره کرد.

۲- در بعضی موارد به‌رغم اینکه شورا مصوبه‌ای را به دلیل ابهام به مجلس برگردانده، «نتیجه نظر» در سامانه فوق، به اشتباه «مغایرت» ثبت شده است. به عنوان مثال، می‌توان به نظر ۸۷/۳۰/۲۹۰۸۴ مورخ ۱۳۸۷/۰۸/۱۹ شورا در خصوص مصوبه ۱۳۸۷/۰۸/۰۸ مجلس درباره «لایحه عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در اتحادیه بین‌المللی تأیید صلاحیت آزمایشگاهی» اشاره کرد.

با توجه به توضیحات فوق، برای استقرای قابل قبول در نظرهای شورای نگهبان که متضمن اعلام ابهام درباره معاهدات مصوب مجلس هستند، با انتخاب «کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی و سیاست خارجی» به عنوان «موضوع» جست‌وجو در سامانه فوق، سه جست‌وجوی زیر را انجام می‌دهیم: ۱- انتخاب «ابهام» به عنوان «نتیجه نظر»، ۲- جست‌وجوی واژه «ابهام» در «متن نظر»، ۳- جست‌وجوی واژه «مبهم» در «متن نظر». نتایج جست‌وجوهای سه‌گانه فوق از ابتدای فعالیت شورا تا پایان سال ۱۳۹۹، به ترتیب حاوی ۳۸، ۴۳ و ۴ لایحه و طرح است. مجموع جست‌وجوهای سه‌گانه فوق با ادغام موارد یکسان، حذف دو طرح که مربوط به معاهدات بین‌المللی نیستند و حذف یک لایحه که از واژه ابهام در تذکرات شورا استفاده کرده، شامل ۵۳ لایحه است.

جست‌وجوی فوق بیانگر این است که: اولاً. اعلام ابهام شورا نسبت به معاهدات مصوب مجلس از سال ۱۳۸۰ شروع شده است و ثانیاً. اگرچه این رویه از ۱۳۸۰ تا کنون ادامه داشته است، اما بسیاری از این نظرها در سال ۱۳۹۰ و اکثراً به دلیل تصویب عضویت ایران در نهادهای بین‌المللی بدون تصویب اساسنامه این نهادها بوده است.

بررسی مؤلف حاکی است از ۵۳ لایحه مصوب فوق، ۱۲ مورد به دلیل مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات، با ابهام شورا مواجه شده‌اند که در این نوشتار به بررسی آنها می‌پردازیم.

۱-۳. شیوه شناسایی مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده

تنها راه اطمینان‌بخش برای شناخت مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده توسط هر یک از نهادهای مؤثر بر تصویب معاهدات (از جمله هیئت وزیران، مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان)، مطابقت دادن متن‌های معاهده است. با این روش، نه تنها می‌توان ایرادهای احتمالی در متن فارسی را شناسایی کرد بلکه می‌توان در صورت نیاز، اصلاح‌های لازم را نیز پیشنهاد کرد. البته مشاهده ایرادهای ماهوی و یا شکلی در متن فارسی معاهده نیز می‌تواند موجب تردید یا اطمینان از عدم همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده شود. اما این روش، نه تنها نمی‌تواند منجر به پیشنهادهای اصلاحی شود، بلکه نمی‌تواند تمام موارد مغایرت را نشان دهد؛ زیرا بعضی ایرادهای ماهوی و یا شکلی در متن فارسی معاهده آن‌چنان ناملموس هستند که به سختی قابل شناسایی می‌باشند. در ضمن، در بعضی موارد، متن فارسی معاهده، حاوی هیچ ایرادی نیست، اما با متن غیرفارسی مطابقت ندارد. برای مثال، در معاهداتی که حاوی ارقام و اعداد هستند، اشتباه در ارقام متن فارسی معاهده اصولاً قابل شناسایی نیست، مگر اینکه با متن غیرفارسی مطابقت داده شود. به عنوان نمونه، اعداد و ارقام جداول پیوست «قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به موافقت‌نامه نظام جهانی ترجیحات بازرگانی بین کشورهای در حال توسعه» مصوب ۱۳۷۰/۰۹/۱۳ مجلس شورای اسلامی و تأییدشده ۱۳۷۰/۰۹/۲۷ شورای نگهبان، در موارد متعدد با جداول پیوست متن‌های معتبر موافقت‌نامه فوق منتشرشده در جلد ۱۵۳۴ مجموعه معاهدات سازمان ملل همخوانی ندارد؛ برای مثال، طبق «جدول امتیازات ارائه‌شده توسط ایران» در متن‌های معتبر معاهده، تعرفه واردات چای به ایران ۱۶.۵ درصد و از کشورهای کمتر توسعه‌یافته ۱۵ درصد است (United Nations, 1997, p. 346) در حالی که طبق قانون فوق، تعرفه واردات چای از بنگلادش ۲۵ درصد است (در حالی که باید ۱۵ درصد باشد).

در اینجا فارغ از اینکه شیوه شناسایی مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده توسط شورای نگهبان چگونه بوده است، به بررسی عوامل این مغایرت در چارچوب نظرات شورا می‌پردازیم.

۲. عوامل اعلام مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، شورای نگهبان تا پایان سال ۱۳۹۹، ۱۲ مصوبه مجلس درباره معاهدات بین‌المللی را به دلیل ابهام درباره همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده به مجلس برگردانده است. عوامل اعلام ابهام شورا درباره همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده در این موارد عبارت‌اند از:

- ۱- پیوست نبودن ضمایم معاهده به متن فارسی معاهده (۷ مورد)،
- ۲- نامفهوم بودن بعضی مواد متن فارسی معاهده (۳ مورد)،
- ۳- وجود ضوابط مغایر با اصول حقوقی در متن فارسی معاهده (۱ مورد)،
- ۴- ایرادهای ویرایشی، انشایی، املائی و ترجمه‌ای (۱ مورد).

۲-۱. عدم پیوست بودن ضمایم معاهده به متن فارسی معاهده

با توجه به اینکه ضمایم معاهده جزء لاینفک معاهده و اصولاً همانند متن اصلی معاهده الزام‌آور هستند (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۵، صص. ۳۷-۳۸)، در صورت پیوست نبودن ضمایم معاهده به مصوبه مجلس، شورای نگهبان حق، بلکه تکلیف دارد چنین مصوبه‌ای را برای تصحیح به مجلس برگرداند. البته اگر شورا از عدم تصویب ضمایم معاهده توسط مجلس مطمئن باشد، لازم است مصوبه را به دلیل مغایرت با اصل ۷۷ قانون اساسی رد کند، نه اینکه آن را با استناد به ابهام، به مجلس برگرداند؛ هر چند نتیجه دو نظر فوق از جهت الزام مجلس به تصحیح مصوبه، یکسان است.

شورای نگهبان تا پایان سال ۱۳۹۹، مصوبه‌های مجلس درباره ۷ معاهده را با استناد به عدم پیوست بودن ضمایم مذکور در معاهده، به مجلس برگردانده است.

۱- شورای نگهبان در نظر ۱۵۲۲۱/۸۵/۳۰ مورخ ۱۳۸۵/۰۲/۲۰ در خصوص مصوبه ۱۳۸۵/۰۲/۰۶ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه همکاری در زمینه قرنطینه گیاهی و حفظ نباتات بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه» بیان کرد: «با عنایت

به ماده ۲ که اشاره به ضمایم ۱ و ۲ این موافقت‌نامه دارد و از آنجا که این ضمایم پیوست متن مصوبه نمی‌باشد، پس از وصول ضمایم مزبور اظهار نظر خواهد شد.

ایراد فوق وارد بود، زیرا ماده واحده مصوب مجلس به ضمایم موافقت‌نامه مزبور اشاره نکرده بود و عملاً نیز حاوی هیچ ضمیمه‌ای نبود، در حالی که این موافقت‌نامه حاوی دو ضمیمه بود. البته ایراد فوق ناقص بود، زیرا شورا فقط اشاره ماده ۲ موافقت‌نامه به ضمایم مزبور را مورد توجه قرار داد، در حالی که ماده ۳ موافقت‌نامه نیز به این ضمایم اشاره کرده بود. این نقص سبب شد ماده واحده قانون مزبور که در شماره ۱۹۵۴۳ مورخ ۱۳۹۱/۰۱/۲۲ روزنامه رسمی منتشر شد فقط به ضمایم مندرج در ماده ۲ موافقت‌نامه اشاره کند^۳، در حالی که کاملاً بجا و مناسب بود طبق رویه معمول، در ماده واحده مزبور فقط به تعداد ضمایم اشاره می‌شد و از بیان مواد معاهده که به آن ضمایم اشاره کرده‌اند، خودداری می‌شد.

در هر صورت، رئیس مجلس در پاسخ به ایراد فوق، طی نامه ۲۴۰/۲۷۸۱۵ مورخ ۱۳۸۵/۰۲/۲۷ ضمایم موجود در لایحه دولت که به زبان انگلیسی بودند را برای شورا فرستاد. این نامه حاکی از این است که ایراد فوق ناشی از نقص لایحه دولت بود، زیرا به‌رغم اینکه لایحه مزبور حاوی ضمایم معاهده بود، اما چون این ضمایم به زبان فارسی نبود، طبیعتاً قابل بررسی توسط مجلس نبود. بر همین اساس، شورای نگهبان طی نظر ۸۵/۳۰/۱۵۵۱۶ مورخ ۱۳۸۵/۰۳/۰ در پاسخ به نامه فوق بیان کرد: «با توجه به اینکه ضمایم ۱ و ۲ مذکور در ماده ۲ با خط فارسی نمی‌باشد، لذا از این جهت مغایر اصل ۱۵ قانون اساسی شناخته شد». نظر شورا اگرچه درست بود، اما ناقص بود، زیرا مصوبه فوق‌الذکر مغایر اصل ۷۷ قانون اساسی نیز بود، زیرا قطعاً ضمایم انگلیسی معاهده، مورد بررسی و تصویب مجلس قرار نگرفته بود.

در نهایت، پس از رد و بدل شدن نامه و نظر فوق، مجلس منتظر ارسال متن ترجمه ضمایم موافقت‌نامه مزبور از دولت شد و پس از دریافت ضمایم، آنها را با اصلاحاتی در جلسه ۱۳۹۰/۱۰/۰۴ تصویب و برای شورا ارسال کرد و شورا در نظر ۹۰/۳۰/۴۶۰۷۷ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۱۷ آن را تأیید کرد.

۲- شورای نگهبان در نظر ۸۶/۳۰/۲۲۳۵۵ مورخ ۱۳۸۶/۰۶/۰۳ در خصوص مصوبه ۱۳۸۶/۰۵/۱۶ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه تجاری اکو (اکوتا)» بیان کرد: «نظر به

اینکه قواعد مبدأ اکو موضوع بند ۱ و جدول ملی امتیازات موضوع بند ۲ ماده ۱۲ و پیوست‌ها و پروتکل‌های موضوع ماده ۳۵ علی‌الظاهر به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده ولی به ضمیمه مصوبه به این شورا ارسال نگردیده است تا بتوان اظهار نظر نمود، لذا باید مصوبات مذکور نیز به شورای نگهبان ارسال شود تا نسبت به تمام مفاد موافقت‌نامه و پیوست‌های آن اظهار نظر گردد.

ایراد فوق وارد بود و منشأ آن، بی‌دقتی دولت در رعایت فرایند درست تأیید موافقت‌نامه مزبور بود. در توضیح این موضوع باید گفت «لایحه موافقت‌نامه تجاری اکو (اکوتا)» در تاریخ ۱۳۸۳/۰۴/۱۰ به تصویب هیئت وزیران رسید و طی نامه ۳۰۹۴۲/۲۴۴۳۹ مورخ ۱۳۸۳/۰۵/۱۰ برای مجلس فرستاده شد. به‌رغم اینکه مواد متعدد این موافقت‌نامه از وجود پیوست‌ها یا لزوم تهیه پیوست‌هایی نام برده بودند، اما ماده واحده فوق‌الذکر به پیوست‌های معاهده اشاره نکرده بود و عملاً حاوی هیچ پیوستی نبود. با وجود این، لایحه دولت به خودی خود دچار ایراد نبود، زیرا متن موافقت‌نامه منتشر شده به زبان معتبر انگلیسی^۴ حاکی است در زمان پذیرش آن در ۱۷ ژوئیه ۲۰۰۳ (۱۳۸۲/۰۴/۲۶)، هیچ پیوستی نداشت. در ضمن، ۴ پیوست مرتبط با مواد ۱۲، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ این موافقت‌نامه در تاریخ ۷ ژوئیه ۲۰۰۵ (۱۳۸۴/۰۴/۱۶) مورد پذیرش دولت‌های عضو اکو قرار گرفت^۵ که بعد از تاریخ ارسال لایحه فوق به مجلس بود. از این رو، تأیید موافقت‌نامه فوق توسط هیئت وزیران و ارسال آن برای مجلس پیش از پذیرش پیوست‌های آن توسط طرف‌های معاهده و بررسی و تأیید آنها توسط دولت، نقص عملکرد دولت بود.

در اینجا لازم به ذکر است نظر فوق‌الذکر شورای نگهبان دو ایراد داشت: اولاً، سخن شورا مبنی بر اینکه «پیوست‌ها و پروتکل‌های موضوع ماده ۳۵ علی‌الظاهر به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده»، درست نبود، زیرا همان‌طور که توضیح داده شد، لایحه دولت و مصوبه مجلس حاوی هیچ پیوستی نبود؛ ثانیاً، ایراد شورا ناقص بود، زیرا غیر از مواد مذکور در نظر شورا، مواد ۳، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ موافقت‌نامه نیز پیوست‌هایی را برای موافقت‌نامه پیش‌بینی کرده بودند.

جالب توجه اینکه به‌رغم شواهد فوق مبنی بر عدم تصویب پیوست‌های فوق توسط

مجلس، بعد از ارسال پیوست‌های مزبور از دولت به مجلس، رئیس مجلس بدون تصویب آنها توسط مجلس، آنها را طی نامه ۲۰۳/۱۰۷۸۶۶ مورخ ۱۳۸۶/۰۷/۲۲ برای شورا ارسال کرد و جالب‌تر اینکه شورای نگهبان بدون توجه به این موضوع، طی نظر ۸۶/۳۰/۲۴۶۳۴ مورخ ۱۳۸۶/۱۰/۱۲ مصوبه پیشین مجلس را تأیید کرد.

۳- شورای نگهبان در نظر ۹۰/۳۰/۴۴۳۳۲ مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۰۴ در خصوص مصوبه ۱۳۹۰/۰۷/۰۶ مجلس درباره «لایحه اصلاح قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در برخی از سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی» بیان کرد: «علاوه بر اینکه متن مصوبه واجد اشکالات و ابهاماتی می‌باشد در بسیاری از مواد آن به ضمایم، استناد و اشاره شده است و چون ضمایم ارسالی لایحه در اوراق غیررسمی و بدون تعیین تعداد مواد و تبصره‌های مصوب و فاقد امضاء می‌باشد، ضروری است ضمایم آن به صورت رسمی تنظیم و در انتهای آن، مراتب تصویب در مجلس با تعداد مواد ذکر گردد».

ایراد فوق وارد بود، زیرا ماده واحده مصوب مجلس که متضمن تصویب «قرارداد کلی استفاده از واگن‌ها» بود از ضمایم این قرارداد نام نبرده بود و عملاً نیز حاوی هیچ ضمیمه‌ای نبود؛ در حالی که بررسی متن قرارداد مزبور گویای آن است که شامل ضمایمی بود.

جالب توجه اینکه در نامه ۳۳۸/۴۶۲۴۹ مورخ ۱۳۹۰/۰۷/۲۶ مجلس که مصوبه فوق برای اظهار نظر شورا فرستاده شد، پس از ماده واحده و متن ۳۵ ماده‌ای «قرارداد کلی استفاده از واگن‌ها» که در سربرگ‌های مجلس درج و به امضای رئیس مجلس رسیده بود، لایحه دولت شامل ۱۲ ضمیمه قرارداد فوق در صفحات ممهور به مهر «دفتر هیئت دولت» آمده بود. این سند گویای آن است که لایحه دولت حاوی ضمایم این قرارداد بود، اما مجلس این ضمایم را مورد بررسی و تصویب قرار نداده بود یا اگر آنها را تصویب کرده بود، امور اداری مجلس در تدوین آنها در سربرگ‌های مجلس کوتاهی کرده بود.

در هر صورت، زمانی که رئیس مجلس طی نامه ۳۳۸/۷۱۶۶۴ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۹ مصوبه جلسه فوق را دوباره برای شورای نگهبان فرستاد، البته با این تفاوت که این بار متن ضمایم در سربرگ‌های مجلس درج شد، شورا طی نظر ۹۰/۳۰/۴۵۸۹۷ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۰۴ آن را تأیید کرد.

۴- شورای نگهبان در نظر ۹۰/۳۰/۴۴۸۷۵ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۰۱ در خصوص مصوبه ۱۳۹۰/۰۹/۲۰ مجلس درباره «لایحه عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان منطقه‌ای دریای پاک» بیان کرد: «اسناد پیوست ارسال شود تا اظهار نظر گردد».

ایراد فوق وارد بود، زیرا ماده واحده مصوب مجلس از پیوست‌های معاهده مزبور نام نبرده بود و عملاً نیز حاوی هیچ پیوستی نبود؛ در حالی که بررسی متن معاهده مزبور گویای آن است که پیوست‌هایی داشت. برای مثال، مقدمه معاهده مقرر می‌کرد: «این موافقت‌نامه شامل سند امضاشده حاضر و پیوست‌های (الف، ب، پ، ت، ث، ج، چ، ح) می‌باشد که به آن پیوست و به منظور کلیه اهداف در آن گنجانده شده است».

در خصوص علت ایراد فوق، نمی‌توان با اطمینان گفت آیا لایحه دولت حاوی پیوست‌های مزبور بود یا نه، زیرا مستندات لایحه فوق در سامانه شورای نگهبان و همچنین صورت‌جلسات مجلس در این باره قاطع موضوع نیستند. در هر صورت، فارغ از منشأ ایراد فوق، پیوست‌های «الف» تا «ح» معاهده مزبور در جلسه ۱۳۹۱/۰۲/۱۹ مجلس تصویب و برای شورا ارسال شد و شورا طی نظر ۹۱/۳۰/۴۶۸۱۳ مورخ ۱۳۹۱/۰۳/۰۳ آن را تأیید کرد.

۵- شورای نگهبان در نظر ۹۰/۳۰/۴۵۱۹۸ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۲۱ در خصوص مصوبه ۱۳۹۰/۱۰/۰۴ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه همکاری در زمینه قرنطینه گیاهی و حفظ نباتات بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه» بیان کرد: «نظر به اینکه ضمایم موافقت‌نامه ارسالی در اوراق غیررسمی و بدون تعیین تعداد مواد و فاقد امضاء می‌باشد، ضروری است ضمایم آن به صورت رسمی تنظیم و در انتهای آن، مراتب تصویب در مجلس با تعداد مواد ذکر گردد».

ایراد فوق وارد بود و منشأ آن بی‌دقتی امور اداری مجلس در تدوین ضمایم موافقت‌نامه در سربرگ‌های مجلس بود؛ زیرا ماده واحده مصوب مجلس نه تنها به تصویب ضمایم موافقت‌نامه مزبور توسط مجلس تصریح کرده بود، بلکه این ضمایم نیز پیوست ماده واحده بود، البته نه در سربرگ‌های مجلس، بلکه به صورت رونوشت اوراق بدون سربرگ لایحه دولت که ممهور به مهر «دفتر هیئت دولت» بود. از این رو، زمانی که رئیس مجلس طی نامه ۵۵۳/۷۴۷۰۶ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۰۹ مصوبه فوق را

دوباره برای شورای نگهبان فرستاد البته این بار متن ضمایم در سربرگ‌های مجلس درج شده بود، شورا طی نظر ۹۰/۳۰/۴۶۰۷۷ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۱۷ آن را تأیید کرد.

۶- شورای نگهبان در نظر ۹۴/۱۰۲/۵۹۰۴ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ در خصوص مصوبه ۱۳۹۴/۱۰/۲۲ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه تحدید حدود مرز دریایی در دریای عمان بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت سلطنت عمان» بیان می‌کند: «با توجه به اینکه در بند ۲ ماده ۲ آمده است که خط مرز دریایی تعیین شده در ماده یک این موافقت‌نامه بر روی نقشه‌ای که به این موافقت‌نامه ضمیمه می‌باشد نمایش داده شده است...؛ اولاً. مشخص نیست که این نقشه به نظر مجلس شورای اسلامی رسیده است یا خیر؟ ابهام دارد؛ ثانیاً. از آنجا که این نقشه همراه مصوبه به این شورا ارسال نگردیده است، با این اوصاف اظهار نظر در خصوص مصوبه فوق‌الذکر میسر نیست پس از رفع ابهام مزبور و ارسال نقشه مورد اشاره اظهار نظر خواهد شد».

ایراد فوق وارد بود و منشأ آن بی‌دقتی امور اداری مجلس در پیوست کردن نقشه فوق‌الذکر به مصوبه مجلس بود، زیرا ماده واحده مصوب مجلس تصریح می‌کرد که نقشه مزبور جزء مصوبه مجلس است. از این رو، زمانی که رئیس مجلس طی نامه ۶۰۸/۱۰۷۳۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۲/۲۶ در پاسخ به شورای نگهبان، اعلام کرد: «... تصویر نقشه ضمیمه... که به استحضار نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی رسیده است، به پیوست ارسال می‌گردد»، شورا طی نظر ۹۵/۱۰۲/۷۶۹ مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۱۳ مصوبه مجلس را تأیید کرد.

۷- شورای نگهبان در نظر ۹۵/۱۰۲/۲۲۲۵ مورخ ۱۳۹۵/۰۶/۲۰ در خصوص مصوبه ۱۳۹۵/۰۶/۰۹ مجلس درباره «لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به موافقت‌نامه‌های نیس و لوکارنو» بیان کرد: «با توجه به اینکه در بند ۴ ماده ۱ موافقت‌نامه لوکارنو آمده است که فهرست طبقات و طبقات فرعی، فهرستی است که... به این موافقت‌نامه پیوست شده است، نظر به اینکه فهرست مذکور به این شورا ارسال نگردیده است، لازم است فهرست مرقوم فرستاده شود تا اظهار نظر ممکن گردد».

ایراد فوق وارد بود، زیرا ماده واحده مصوب مجلس، از پیوست موافقت‌نامه لوکارنو نام نبرده بود و عملاً نیز حاوی هیچ پیوستی نبود؛ در حالی که طبق ماده ۱ موافقت‌نامه لوکارنو، این موافقت‌نامه حاوی یک پیوست بود. مجلس برای رفع ایراد فوق، پیوست

مزبور را در جلسه ۱۳۹۶/۰۸/۰۳ تصویب و برای شورا ارسال کرد و شورای طی نظر ۹۶/۱۰۲/۳۱۹۸ مورخ ۱۳۹۶/۰۸/۲۰ آن را تأیید کرد.

گزارش کمیسیون قضائی و حقوقی مجلس در جلسه ۱۳۹۶/۰۸/۰۳ مجلس حاکی است ایراد فوق ناشی از عملکرد اشتباه دولت بود، زیرا لایحه دولت حاوی پیوست مزبور نبود. در این گزارش آمده است: «در این لایحه... از آنجایی که بحث طبقه‌بندی مطرح بود و دولت محترم لیست طبقه‌بندی کالاها را ارسال نکرده بود، شورای محترم نگهبان ایراد گرفته بودند. سروران محترم این لیست طبقه‌بندی را ارسال کردند که شامل ۳۲ طبقه می‌شود... کمیسیون بررسی کرد و مجدد تصویب کرد».

۲-۲. نامفهوم بودن بعضی مواد متن فارسی معاهده

شورای نگهبان در بعضی موارد، ماده یا موادی از متن معاهده مصوب مجلس را نامفهوم اعلام کرده است. این موارد به طور بالقوه بیانگر عدم همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده هستند، زیرا اصولاً متن معتبر یک معاهده نمی‌تواند حاوی عبارات نامفهوم باشد. شورای نگهبان تا پایان سال ۱۳۹۹، در سه مصوبه مجلس ایراد فوق را مطرح کرده است که در زیر به بررسی مختصر آنها می‌پردازیم.

۱- شورای نگهبان در بند ۳ نظر ۸۳/۳۰/۹۴۰۲ مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۳ در خصوص مصوبه ۱۳۸۳/۰۹/۳۰ مجلس درباره «لایحه تصویب احکام و مصوبات بیست و دومین کنگره اتحادیه پستی جهانی (UPU) منعقدشده در پکن ۱۳۷۸ (۱۹۹۹ میلادی)» بیان کرد: «در ماده ۷ آیین‌نامه، چون مقصود ماده مزبور از قرارداد، معلوم نیست، دارای ابهام است».

در ابتدا باید گفت ماده واحده مصوب مجلس حاوی ۵ سند ذیل بود: یک. ششمین پروتکل الحاقی به اساسنامه اتحادیه پستی جهانی، دو. آیین‌نامه عمومی اتحادیه پستی جهانی، سه. قرارداد پستی جهانی، چهار. پروتکل نهایی قرارداد پستی جهانی، پنج. موافقت‌نامه مربوط به سرویس‌های پرداختی پست.

ابهام فوق درباره ماده ۷ «قرارداد پستی جهانی» (سند شماره ۳) بود، هر چند شورا به اشتباه از ماده ۷ «آیین‌نامه» (سند شماره ۲) نام برده است. بند ۱ ماده ۷ قرارداد پستی جهانی که مورد ابهام شورا قرار گرفت، بیان می‌کند: «نرخ‌های مربوط به سرویس‌های مختلف پستی بین‌المللی و خدمات ویژه توسط ادارات پست بر اساس اصول مندرج در

قرارداد و آیین‌نامه‌ها تعیین می‌شوند. تعیین این نرخ‌ها باید اصولاً در رابطه با هزینه‌های مربوط به ارائه این خدمات باشد».

همان‌طور که ملاحظه می‌شود متن فوق، مبهم است و از این‌رو، ایراد شورای نگهبان وارد بود، زیرا مشخص نیست منظور از «قرارداد» چه قراردادی است. ایراد فوق ناشی از یک اشتباه ظریف ترجمه‌ای بود، زیرا متن انگلیسی بند فوق از عبارت (the Convention) استفاده کرده است که ترجمه دقیق آن عبارت معرفه «قرارداد مزبور» است^۶ و منظور از آن، «قرارداد پستی جهانی» است، اما متن فارسی بند فوق از واژه نکره «قرارداد» استفاده کرده که مبهم است.

البته ایراد شورا ناقص بود، زیرا واژه «آیین‌نامه‌ها» در بند ۱ ماده ۷ «قرارداد پستی جهانی» نیز مبهم بود و منشأ آن نیز همانند ایراد فوق بود، زیرا متن انگلیسی بند فوق از عبارت (the Regulations) استفاده کرده است که ترجمه دقیق آن عبارت معرفه «آیین‌نامه‌های مزبور» است و منظور از آن، «آیین‌نامه عمومی اتحادیه پستی جهانی» است. در هر صورت، مجلس در جلسه ۱۳۸۴/۰۳/۲۹، ایراد فوق را بدون تغییر در متن بند ۱ ماده ۷ «قرارداد پستی جهانی» و با افزودن تبصره‌ای ذیل ماده واحده فوق برطرف کرد. تبصره ۲ ذیل ماده واحده اخیر بیان می‌کند: «منظور از «قرارداد» مذکور در ماده ۷ آیین‌نامه، «قرارداد پستی جهانی» است». شورای نگهبان نیز طی نظر ۸۴/۳۰/۱۲۶۱۳ مورخ ۱۳۸۴/۰۴/۰۸ آن را تأیید کرد.

۲- شورای نگهبان در بند ۴ نظر ۸۳/۳۰/۹۷۵۲ مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۰۳ در خصوص مصوبه ۱۳۸۳/۱۱/۰۷ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه معاضدت و روابط قضائی در موضوعات مدنی و جزایی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری قزاقستان» بیان کرد: «ذیل ماده ۲۴، عبارت «این‌گونه دستورات» مبهم است، باید توضیح داده شود تا اعلام نظر گردد و ظاهراً عبارت مزبور با متن انگلیسی قرارداد مطابقت کامل ندارد».

ایراد فوق وارد نبود، زیرا سیاق عبارات ماده ۲۴ موافقت‌نامه^۷ حاکی است عبارت «این‌گونه دستورات» در قسمت پایانی این ماده، به «دستورات مربوط به اقدامات لازم برای حمایت از شخص دارای اهلیت ناقص یا فاقد اهلیت و دارایی او» مذکور در این ماده اشاره دارد. از این‌رو، وقتی مجلس در جلسه ۱۳۸۴/۰۷/۲۶ به منظور رفع ابهام

فوق، عبارت «این گونه دستورات» را به «تصمیماتی که در این باره اتخاذ می‌شوند» تغییر داد، شورا در نظر ۸۵/۳۰/۱۵۹۵۲ مورخ ۱۳۸۵/۰۴/۰۷، ابهام فوق را مطرح نکرد. نکته قابل تأمل اینکه شیوه اصلاح به‌کار رفته توسط مجلس در دو مورد فوق درست نبود. در واقع، هرگاه متن فارسی معاهده به هر دلیل دچار ایراد باشد و متن فارسی جزء متن‌های معتبر معاهده نباشد (مثل قرارداد پستی جهانی که به زبان فرانسه است) (United Nations, 1999B, p. 181) باید متن فارسی معاهده را با اتکا به متن‌های معتبر، تصحیح کرد، نه اینکه این تصحیح را در ماده واحده گنجانند؛ زیرا اصولاً برای استخراج تعهدات معاهداتی، به متن معاهده مراجعه می‌شود نه به متن ماده واحده. برعکس وضعیت فوق، در مواردی که متن فارسی جزء متن‌های معتبر معاهده باشد (مثل موافقت‌نامه ایران و قزاقستان که به زبان‌های فارسی، قزاقی، روسی و انگلیسی با اولویت زبان انگلیسی منعقد شد)، اگر متن فارسی معاهده به هر دلیل دچار ایراد باشد، به هیچ‌وجه نمی‌توان آن را تصحیح کرد. حداکثر اقدامی که در این موارد می‌توان انجام داد رفع ایراد فوق با افزودن توضیحی در ماده واحده است، آن‌هم به صورتی که هیچ تغییری در تعهدات طرف‌های معاهده ایجاد نکند. اقدام فوق‌الذکر مجلس در تصحیح متن رسمی فارسی موافقت‌نامه ایران و قزاقستان یادآور رویه مرسوم سال‌های نخست پس از انقلاب ۱۳۵۷ در تصحیح متن معاهدات دوجانبه است، که در نقد آن گفته شده است: «بسیاری از موافقت‌نامه‌هایی... که در سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده‌اند حاوی ضمیمه‌ای هستند تحت عنوان «پیشنهادات اصلاحی آقایان نمایندگان راجع به موافقت‌نامه»... اصولاً اصلاح معاهده در مجلس... رویه‌ای است ناصحیح... تجربه نشان داده است که در اکثر موارد، دولت خارجی طرف معاهده حاضر به پذیرفتن تغییرات و اصلاحاتی که در ایران از طرف قوه مقننه در متن معاهده وارد شده است، نمی‌باشد... و نهایتاً معاهده هرگز لازم‌الاجرا نگردیده است» (عنایت، ۱۳۶۵، صص. ۱۵۴-۱۶۰).

۳- شورای نگهبان در نظر ۸۷/۳۰/۲۹۷۳۴ مورخ ۱۳۸۷/۱۰/۰۷ در خصوص مصوبه ۱۳۸۷/۰۹/۱۳ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه کشتیرانی تجاری دریایی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت پادشاهی مغرب» بیان کرد: «چون متن صفحه ۱۲ پیوست

موافقت‌نامه بدون مقدمه و ناقص است لذا متن کامل آن ارسال شود تا اظهار نظر گردد». ایراد فوق وارد بود، زیرا بررسی مستندات ذیل ماده واحده مصوب مجلس، نشان می‌دهد مندرجات صفحه ۱۲ شامل قسمت‌هایی پراکنده از موافقت‌نامه فوق بود. بر این اساس، رئیس مجلس طی نامه ۱۵۵/۵۹۲۹۸ مورخ ۱۳۸۷/۱۰/۱۶ نظر دولت را درباره ایراد فوق خواستار شد. معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور طی نامه ۱۸۸۸۰۱ مورخ ۱۳۸۷/۱۱/۱۳ این گونه به نامه فوق پاسخ داد: «صفحه ۱۲ لایحه، زاید بر متون امضاشده موافقت‌نامه می‌باشد که اشتبهاً به همراه موافقت‌نامه چاپ و ارسال گردیده». در نهایت، رئیس مجلس طی نامه ۱۵۵/۶۸۳۲۲ مورخ ۱۳۸۷/۱۱/۲۷، نامه فوق‌الذکر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور را به همراه مصوبه قبلی مجلس با حذف صفحه ۱۲ برای شورای نگهبان فرستاد و شورا در نظر ۸۷/۳۰/۳۱۵۹۴ مورخ ۱۳۸۷/۱۲/۱۷، ابهام فوق را مطرح نکرد.

۲-۳. وجود ضوابط مغایر با اصول حقوقی در متن فارسی معاهده

در صورتی که شورای نگهبان در متن فارسی معاهده مصوب مجلس با مقرراتی مواجه شود که مغایر با اصول شناخته‌شده حقوقی باشند، می‌تواند تردیدی موجه در درست بودن متن پیدا کند و آن را به مجلس برگرداند. تا پایان سال ۱۳۹۹، فقط در نظر ۱۳۹۰/۰۲/۱۴ مورخ ۹۰/۳۰/۴۲۱۹۳ شورای نگهبان در خصوص مصوبه ۱۳۹۰/۰۱/۳۱ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو) راجع به تأسیس مرکز مطالعاتی منطقه‌ای حفظ میراث فرهنگی ناملموس در آسیای میانه و غربی تحت نظارت یونسکو (گروه ۲)» ابهام فوق مطرح شده است. در این نظر آمده است: «در ماده ۱۸ هر گونه اصلاح باید با موافقت طرفین و طی مراحل قانونی انجام گیرد؛ چنانچه مراد از اصلاح، چیز دیگری است، باید مشخص شود تا اظهار نظر گردد».

ماده ۱۸ معاهده در مصوبه فوق بیان می‌کرد: «ماده ۱۸- فسخ

۱- هر یک از طرف‌های متعاقد مجاز خواهد بود این موافقت‌نامه را اصلاح نماید. در هر حال طرف‌ها تعهد می‌کنند هر اختلافی را که بین آنها بروز می‌کند، طبق ماده ۱۹ این موافقت‌نامه حل و فصل نمایند و تمامی تلاش خود را به کار خواهند بست تا از فسخ آن

پرهیز شود...».

با دقت در ماده فوق می‌توان گفت سه ایراد به آن وارد بود: یک. محتوای قسمت ابتدایی بند ۱ ماده ۱۸ با عنوان این ماده، همخوانی ندارد؛ زیرا عنوان ماده ۱۸، «فسخ» است، اما ابتدای بند مزبور از «اصلاح» سخن گفته است؛ دو. سابقه ندارد یک معاهده دوجانبه با اراده یک‌جانبه یکی از طرفین، اصلاح شود و از این‌رو، قسمت ابتدایی بند ۱ ماده ۱۸ مخالف اصول حقوقی است؛ سه. قسمت ابتدایی بند ۱ ماده ۱۸ به «اصلاح» و قسمت انتهایی آن به «فسخ» اشاره کرده و طرح این دو مفهوم حقوقی متفاوت در یک بند از یک ماده، غیرمنطقی است. از این‌رو، ایراد شورای نگهبان وارد بود، هر چند ظاهراً شورا فقط به ایراد دوم فوق استناد کرده است.

با طرح ابهام فوق توسط شورا و برگشت مصوبه به مجلس و ارجاع آن به کمیسیون فرهنگی، این کمیسیون با مطابقت دادن متن‌های فارسی و انگلیسی موافقت‌نامه، ایراد فوق را برطرف کرد. نایب رئیس کمیسیون فرهنگی مجلس در جلسه ۱۳۹۰/۰۳/۰۳ بیان کرد: «وقتی که این موضوع در کمیسیون با حضور کارشناسان مربوطه بررسی شد، ملاحظه شد؛ این واژه «اصلاح» که در این ماده آمده است در حقیقت واژه اصلاح نبوده است. وقتی متن انگلیسی آن را آوردند، این واژه «denounce» بوده که به معنای «فسخ» است و کمیسیون بر اساس ترجمه درستی که از این واژه بوده آن را اصلاح کرد.»

۲-۴. ایرادهای ویرایشی، انشایی، املائی و ترجمه‌ای

ایرادهای ادبی (ویرایشی، انشایی و املائی) و همچنین اشتباه‌های ترجمه‌ای در متن فارسی معاهده نیز می‌توانند عامل اعلام ابهام درباره همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده شوند. تا پایان سال ۱۳۹۹ فقط نظر ۹۶/۱۰۲/۴۷۰۶ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۸ شورای نگهبان در خصوص مصوبه ۱۳۹۶/۱۱/۰۴ مجلس درباره «لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی» مبین ایرادهای فوق است. شورا در این نظر بیان کرد: «علاوه بر اشکالات و ابهامات موجود در این مصوبه، نظر به اینکه متن ارسالی در برخی موارد صراحتاً با بعضی از متن‌های منتشره که در ماده ۴۱ معتبر شناخته شده‌اند، مطابقت ندارد و در مواردی نیز تطابق آنها ابهام دارد، بنا بر این، اطمینان نسبت به این

متن حاصل نمی‌شود. لذا مقتضی است متن ترجمه صحیح، تصویب و به این شورا ارسال تا اظهار نظر ممکن گردد. برخی از اشکالات مربوطه عبارت‌اند از:

۱- در بند ۱ ماده ۳ متن ارسالی، پس از بیان جزء «ب»، قیودی ذکر گردیده است که مختص به این جزء بوده و دامنه شمول معاهده را نسبت به این بند مقید می‌سازد. بررسی متن اصلی معاهده گویای این امر است که قیود مذکور به هر دو جزء اختصاص داشته که از این جهت دامنه شمول این معاهده به این طریق دچار خدشه می‌گردد.

۲- ماده ۵ طبق متن انگلیسی، تقسیمات مزبور در ذیل بندها اشتباه بوده و در برداشت، احتمال خطا را افزایش خواهد داد.

۳- در ماده ۱۵، ردیف ۳ تا ۶ جزء «پ» بند ۲ به اشتباه، قسیم ردیف‌های ۱ و ۲ جزء مذکور قرار گرفته است؛ در حالی که با تطبیق صورت گرفته با متن اصلی معاهده، باید قسیم بندهای ۱ و ۲ باشد و لذا در این ماده، ردیف‌های ۳، ۴، ۵ و ۶ جزء «پ» بند ۲ باید به ترتیب به عنوان بندهای ۳، ۴، ۵ و ۶- این ماده اصلاح شود.

۴- در بندهای متعددی از مواد ۱۶ و ۱۸ معاهده عبارت «دولت درخواست‌کننده» و «دولت درخواست‌شونده» به اشتباه به کار رفته است. در بندهای زیادی از ماده ۱۸ نیز تنها عبارت «دولت درخواست‌کننده» به کار رفته است، زیرا یک دولت نمی‌تواند هم درخواست معاضدت را مطرح کند و هم درخواست آن را قبول نماید [این بندها دچار ایراد است]....

۵- در ماده ۳۱، ردیف‌های ۵، ۶، ۷، ۸ و ۹ جزء «ت» بند ۲ باید به ترتیب به عنوان بندهای ۳، ۴، ۵، ۶ و ۷- این ماده اصلاح شود.

۶- در بند ۲ ماده ۳۴، واژه «جزء» باید به واژه «جز» اصلاح شود. ذکر این نکته لازم است که اعمال آن، از جهت تأثیر فراوانی که در معنا و حکم این بند دارد، بسیار حایز اهمیت است».

نه تنها ایرادهای مفصل مطرح شده در نظر فوق وارد بود، بلکه پیشنهادهای اصلاحی شورا نیز کاملاً درست بود و از این‌رو، مجلس در جلسه‌های ۱۳۹۷/۰۳/۲۰ و ۱۳۹۷/۰۷/۰۳، ایرادهای مطرح شده در نظر فوق را بر اساس پیشنهادهای شورا، تصحیح کرد و شورا در نظرهای ۹۷/۱۰/۵۸۹۱ مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۱۷ و ۹۷/۱۰/۲۲۷۶ مورخ ۱۳۹۷/۰۷/۱۸ ایرادهای فوق را برطرف شده دانست.

۳. نقص عملکرد شورا در نظارت بر همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات

اگرچه مباحث فوق نشان داد اکثر ابهام‌های مطرح‌شده توسط شورا درباره همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات وارد بوده است، اما عملکرد شورا در این زمینه بی‌نقص نبوده است. در این زمینه دو ایراد در رویه شورا مشاهده می‌شود: ۱- وارد نبودن بعضی موارد اعلام ابهام شورا و ۲- عدم اعلام ابهام شورا به‌رغم مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی بعضی معاهدات. در زیر به بعضی از این موارد اشاره می‌کنیم.

۳-۱. وارد نبودن اعلام ابهام شورا درباره همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات

در بعضی موارد، ابهام مطرح‌شده توسط شورای نگهبان درباره یک مصوبه مجلس، وارد نبوده است. به غیر از مواردی که پیش‌تر ملاحظه شد، می‌توان به نظر ۹۵/۱۰۰/۳۲۲۰ مورخ ۱۳۹۵/۰۹/۲۴ شورای نگهبان در خصوص مصوبه ۱۳۹۵/۰۸/۲۳ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه پاریس» اشاره کرد که در آن بیان شده است: «۱- با توجه به بندهای ۸ و ۹ ماده ۴ و بند ۱۱ ماده ۱۳، پیوست‌های این موافقت‌نامه باید ضمیمه شوند تا امکان بررسی و اظهارنظر در این شورا فراهم گردد و ۲- در ماده ۲۳، از این جهت که مشخص نیست آیا پیوست مصوبی وجود دارد یا خیر، ابهام دارد؛ پس از رفع ابهام اظهارنظر خواهد شد».

ضوابط مزبور در مصوبه فوق که مورد ایراد شورا قرار گرفتند، مقرر می‌گردند:

«ماده ۴- ...

۸- تمامی اعضا در اعلام مشارکت‌های تعیین‌شده ملی خود، اطلاعات لازم برای وضوح، شفافیت و درک را طبق تصمیم ۱/سی پی ۲۱ و هر گونه تصمیم‌های مربوط به فراهمایی اعضا که به عنوان نشست اعضای موافقت‌نامه پاریس عمل می‌کند، ارائه خواهند کرد.

۹- هر عضو، مشارکت تعیین‌شده ملی را طبق تصمیم ۱/سی پی ۲۱ و هر گونه تصمیم‌های مربوط فراهمایی اعضا که به عنوان نشست اعضای موافقت‌نامه پاریس عمل می‌کند، هر پنج سال اعلام خواهد کرد و از نتایج بررسی جامع جهانی موضوع ماده ۱۴ آگاه خواهد شد....

ماده ۱۳- ...

۱۱- اطلاعات ارائه شده توسط هر عضو به موجب بندهای ۷ و ۹ این ماده مشمول بررسی کارشناسی فنی طبق تصمیم ۱/سی پی ۲۱ خواهد بود....
ماده ۲۳-

۱- مفاد ماده ۱۶ کنوانسیون در مورد تصویب و اصلاح پیوست‌های کنوانسیون با اعمال تغییرات لازم در مورد این موافقت‌نامه اعمال خواهد شد.
۲- پیوست‌های این موافقت‌نامه بخش جدایی‌ناپذیر آن را تشکیل می‌دهند و جز چنانچه به صراحت به گونه دیگری پیش‌بینی شده باشد، ارجاع به این موافقت‌نامه، هم‌زمان، به منزله ارجاع به هر پیوست آن می‌باشد. پیوست‌های مزبور به فهرست‌ها، فرم‌ها و هر اطلاعات دیگر با ماهیت توصیفی که ویژگی علمی، فنی، شکلی یا اداری داشته باشد، محدود خواهد شد.

ایراد فوق‌الذکر شورای نگهبان وارد نبود، زیرا متن رسمی موافقت‌نامه پاریس که با شماره ۵۴۱۱۳ در دبیرخانه سازمان ملل ثبت و منتشر شده^۸، حاکی است این موافقت‌نامه حاوی هیچ پیوستی نبود. در ضمن، منظور بند ۱ ایراد شورا از عدم وجود پیوست‌های موافقت‌نامه، عدم ارائه متن «تصمیم ۱/سی پی ۲۱» به عنوان پیوست این موافقت‌نامه می‌باشد. این در حالی است که اولاً، سند مزبور پیوست موافقت‌نامه پاریس نبود، بلکه تصمیم شماره یک کنفرانس بیست و یکم طرف‌های «کنوانسیون چارچوب سازمان ملل درباره تغییرات آب و هوا» بود و ثانیاً، با توجه به عضویت ایران در این کنوانسیون^۹، تصمیم فوق طبق ماده ۷ کنوانسیون برای ایران الزام‌آور بود و لازم نبود متن آن در زمان تصویب موافقت‌نامه فوق ارائه شود.

۳-۲. عدم اعلام ابهام به رغم مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات

اگرچه شورای نگهبان توانسته است با اعلام ابهام درباره بعضی معاهدات مصوب مجلس، ایراد متن فارسی معاهدات را برطرف کند، اما همان‌طور که پیش‌تر درباره «قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به موافقت‌نامه نظام جهانی ترجیحات بازرگانی بین کشورهای در حال توسعه» مشاهده شد و در زیر نمونه‌هایی دیگر ارائه می‌شود، شورای نگهبان نتوانسته است به طور کامل مانع بروز ایراد در متن فارسی معاهدات شود.

۱- ماده ۵ معاهده پیوست ماده واحده «قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون بین‌المللی منع و مجازات جنایت آپارتاید» مصوب ۱۳۶۳/۱۱/۰۴ مجلس شورای اسلامی و تأییدشده ۱۳۶۳/۱۱/۲۳ شورای نگهبان، بیان می‌کند: «افراد متهم به ارتکاب اعمالی که در ماده ۲ این کنوانسیون بیان گردیده است، ممکن است توسط دادگاه ذیصلاح هر کشور طرف این کنوانسیون که در مورد مشخص متهم دارای صلاحیت قضائی دولت، محاکمه و یا توسط دیوان کیفری بین‌المللی از سوی آن کشورهای طرف که صلاحیت آن را پذیرفته‌اند محاکمه شوند». غیر از ایرادهای املائی ماده فوق در استفاده از واژه «مشخص» به جای «شخص» و «دولت» به جای «است»، همان‌طور که متن‌های معتبر معاهده منتشرشده در جلد ۱۰۱۵ مجموعه معاهدات سازمان ملل گویا است (United Nations, 1984, p. 246) یک ایراد ترجمه‌ای نیز در ماده فوق وجود دارد و آن استفاده از اسم خاص «دیوان کیفری بین‌المللی» در ترجمه اسم عام (an international penal tribunal) است.

۲- اسناد پیوست ماده واحده «قانون الحاق به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان» مصوب ۱۳۷۰/۰۹/۰۳ مجلس شورای اسلامی و تأییدشده ۱۳۷۰/۰۹/۱۷ شورای نگهبان، عبارت‌اند از: متن ۳۴ ماده‌ای «عهدنامه سازمان ملل برای مبارزه با حمل و نقل غیرقانونی مواد مخدر و داروهای روانگردان»، ضمیمه‌ای حاوی دو جدول و قسمتی با عنوان «قطعه‌نامه‌های مصوب کنفرانس سازمان ملل متحد برای تصویب یک کنوانسیون علیه قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان» که حاوی دو قطعه‌نامه است. اما طبق متن‌های معتبر معاهده منتشرشده در جلد ۱۵۸۲ مجموعه معاهدات سازمان ملل (United Nations, 2001, p. 208) معاهده مزبور فقط حاوی ضمیمه‌ای شامل دو جدول است و از این‌رو، قطعه‌نامه‌های فوق‌الذکر جزء معاهده نبود و نباید به تصویب می‌رسید.

۳- بند «الف» ماده ۳۷ «عهدنامه حقوق کودک» پیوست ماده واحده «قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک» مصوب ۱۳۷۲/۱۲/۰۱ مجلس شورای اسلامی و تأییدشده ۱۳۷۲/۱۲/۱۱ شورای نگهبان، از ممنوعیت «اجرای حکم اعدام» برای افراد زیر ۱۸ سال سخن گفته است، اما

همان‌طور که بعضی حقوق‌دانان بیان کرده‌اند (هاشمی، ۱۳۹۴، ص. ۵۱) و متن‌های معتبر معاهده منتشرشده در جلد ۱۵۷۷ مجموعه معاهدات سازمان ملل مؤید آن است (United Nations, 1999A, p. 55) ضابطه فوق، از ممنوعیت «صدور حکم اعدام» سخن گفته است.

در پایان، لازم به ذکر است هر اقدام نهادهای حکومتی ایران طبق متن فارسی معاهده اگر مطابق با تعهدات مندرج در متن‌های معتبر معاهده نباشد، منجر به مسئولیت بین‌المللی ایران می‌شود. به عنوان مثال، همان‌طور که ملاحظه شد «مطابق با ماده (۱) ۳۷ کنوانسیون [حقوق کودک]، افراد کمتر از ۱۸ سال را نمی‌توان محکوم به اعدام یا حبس ابد کرد. مبدأ این منع، زمان ارتکاب جرم است و به همین دلیل نمی‌توان کودکی را که در ۱۶ سالگی مرتکب قتل شده، پس از طی فرایند محاکمه، زندانی کرده و پس از رسیدن به ۱۸ سالگی اعدام نمود» (السان، ۱۳۸۶، صص. ۱۸۲-۱۸۳). از این رو، عمل به متن فارسی معاهده که بیانگر مجوز صدور حکم اعدام برای افراد زیر ۱۸ سال است در تناقض با متن‌های معتبر معاهده است و بر همین اساس، کمیته حقوق کودک، مکرراً ایران را به نقض ضابطه فوق محکوم کرده است. برای مثال، در گزارش سال ۲۰۰۰ کمیته درباره ایران آمده است: «با توجه به مواد ۶ و ۳۷(الف) عهدنامه، کمیته در مورد امکان مجازات اعدام برای جرایمی که توسط افراد زیر ۱۸ سال انجام شده، بسیار نگران است و تأکید می‌کند چنین مجازاتی با عهدنامه سازگار نیست» (CRC, 2000, p. 6).

نتیجه‌گیری

شورای نگهبان از سال ۱۳۸۰ تا پایان سال ۱۳۹۹ با اعلام ابهام درباره ۵۳ معاهده مصوب مجلس، آن مصوبه‌ها را جهت اصلاح و تبیین به مجلس برگرداند. اگرچه بعضی افراد از جمله تعدادی از نمایندگان مجلس در جلسه ۲۳۹ دوره ششم مجلس مورخ ۱۳۸۱/۰۵/۱۳ با حق شورای نگهبان برای اعلام ابهام درباره مصوبه‌های مجلس مخالفت کرده‌اند، اما شورای نگهبان نه تنها با اعلام ابهام در موارد فوق و همچنین درباره تعدادی از مصوبه‌های مجلس درباره امور داخلی، این حق را برای خود به رسمیت شناخته است، بلکه در نظر تفسیری ۸۳/۳۰/۷۵۴۷ مورخ ۱۳۸۳/۰۳/۱۶ حق فوق را تثبیت کرد.

بررسی موارد ۵۳ گانه فوق حاکی از این است که ۱۲ مورد از آنها به نوعی به دلیل مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده بوده است. بررسی این موارد در این نوشتار نشان داد که اکثر قریب به اتفاق نظرهای شورای نگهبان در این زمینه وارد بودند و بر همین اساس، مجلس شورای اسلامی مصوبه‌های خود را با توجه به ایرادهای مطرح شده توسط شورا تصحیح کرده است. طرح ابهام‌های فوق توسط شورای نگهبان که سبب شد از تصویب معاهدات بین‌المللی به صورت ناقص (عدم پیوست بودن ضمایم معاهده)، مبهم (حاوی عبارات نامفهوم)، اشتباه (وجود ضوابط مغایر متن‌های معتبر معاهده) یا حاوی ایرادهای ویرایشی، انشایی و املایی جلوگیری شود، بیانگر نقش ارزنده شورا در این خصوص است. در ضمن، نظرهای فوق‌الذکر شورا حاکی از نقص عملکرد هیئت وزیران و مجلس شورای اسلامی در تأیید و تصویب معاهدات مزبور است.

اما نقش ارزنده شورای نگهبان در زمینه تضمین همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات، بدون نقص نبوده است، چراکه در بعضی موارد همانند نظر ۱۳۹۵/۰۸/۲۳ مورخ ۹۵/۱۰/۳۲۲۰ شورای نگهبان در خصوص مصوبه ۱۳۹۵/۰۹/۲۴ مورخ ۹۵/۱۰/۳۲۲۰ مجلس درباره «لایحه موافقت‌نامه پاریس»، اعلام ابهام شورا وارد نبود و همچنین در بعضی موارد همانند ماده ۳۷(الف) «عهدنامه حقوق کودک»، به‌رغم مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده، مصوبه مجلس به تأیید شورای نگهبان رسیده است. ایراد اخیر حائز اهمیت فوق‌العاده است، زیرا عملکرد اشخاص حقیقی و حقوقی در ایران که بر اساس متن فارسی معاهده است، می‌تواند موجب مسئولیت بین‌المللی ایران شود. از این‌رو، لازم است شورای نگهبان در خصوص نظارت بر همخوانی متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهدات، با دقت نظر بیشتر عمل کند. در ضمن، هیئت وزیران و مجلس شورای اسلامی که اقدام به تأیید و تصویب لوایح معاهداتی می‌کنند، مسئولیت اولیه و اصلی این نظارت را برعهده دارند و باید در این خصوص عملکردی دقیق‌تر داشته باشند، به ویژه آنکه با محدودیت زمانی شورا در اظهار نظر نسبت به مصوبات مجلس مواجه نیستند.

یادداشت‌ها

۱. شورا در این نظر بیان کرد: «مواد ۳ و ۴ از جهات متعدد منجمله آیا جنبه حصری دارد یا خیر و آیا شامل گروه‌های غیرقانونی می‌شود یا خیر ابهام دارد، پس از رفع ابهام، اظهار نظر خواهد شد». نظرهای شورای نگهبان و مصوبه‌های مجلس شورای اسلامی که در این نوشتار مورد استفاده قرار گرفته‌اند از سامانه شورای نگهبان به نشانی زیر استخراج شده‌اند:
<http://nazarat.shora-rc.ir/Forms/frmMosavabat.aspx>
۲. لازم به ذکر است شورا در بعضی موارد، در کنار اعلام «تأیید»، «مغایرت» و یا «ابهام» درباره مصوبه مجلس، «تذکر»هایی نیز مطرح کرده است، اما تذکرهای شورا الزام‌آور نیستند و بعضاً توسط مجلس مورد توجه قرار نمی‌گیرند. از این‌رو، در این نوشتار از پرداختن به تذکرهای مربوط به مغایرت میان متن‌های فارسی و غیرفارسی معاهده صرف نظر شده است.
۳. ماده واحده مزبور مقرر می‌کند: «موافقتنامه همکاری در زمینه قرنطینه گیاهی و حفظ نباتات بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه مشتمل بر یک مقدمه و سیزده ماده و دو ضمیمه موضوع ماده ۲ آن به شرح پیوست تصویب و اجازه مبادله اسناد آن داده می‌شود».
۴. طبق گواهینامه ذیل موافقتنامه، این معاهده به زبان‌های انگلیسی و روسی با اولویت زبان انگلیسی منعقد شده است.
Economic Cooperation Organization Trade Agreement (ECOTA), available online at https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/ecota/trt_ecota.pdf
5. Protocol on signing of the Texts of Annexes of the ECO Trade Agreements (ECOTA), available online at https://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/annexes/ECO_Annexes.pdf
6. Sixth Additional Protocol to the Constitution of the Universal Postal Union..., available online at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238343/7970.pdf
۷. ماده ۲۴ موافقتنامه بیان می‌کند: «در موارد فوری، مرجع صلاحیتدار محل سکونت یا اقامت شخص دارای اهلیت ناقص یا فاقد اهلیت، رأساً می‌تواند اقدامات لازم را جهت حمایت از وی و دارایی او به عمل آورد. دستوراتی که در این باره صادر می‌شود باید به مرجع مربوط طرف متعاهدی که شخص، تابعیت آن را دارد از طریق نمایندگی دیپلماتیک یا کنسولی اعلام شود، این‌گونه دستورات قابل لغو می‌باشند مگر اینکه طرف متعاهد مزبور تصمیم‌گیری کرده باشد».
8. Paris Agreement, available online at <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/54113/Part/I-54113-0800000280458f37.pdf>
۹. «قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون تغییرات آب‌وهوا مصوب جلسه ۱۳۷۱ هجری شمسی برابر با ۱۹۹۲ میلادی» منتشر شده در شماره ۱۴۹۴۴ مورخ ۱۳۷۵/۰۴/۰۵ روزنامه رسمی که به تأیید شورای نگهبان نیز رسیده است.

کتابنامه

۱. السان، مصطفی (۱۳۸۶). «دادرسی منصفانه برای کودکان». دوفصلنامه حقوق بشر، ۲(۲)، صص. ۱۷۱-۱۸۸.
۲. بهادری جهرمی، علی و فتاحی زفرقندی، علی (۱۳۹۴). «بررسی ابهامات صلاحیت مجلس شورای اسلامی در تصویب موافقت‌نامه‌های بین‌المللی با نگاه به نظرهای شورای نگهبان». دوفصلنامه دانش حقوق عمومی، ۴(۱۲)، صص. ۱۱۳-۱۳۴.
۳. ضیائی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۶). حقوق بین‌الملل عمومی، تهران: کتابخانه گنج دانش.
۴. ضیائی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۹۵). حقوق معاهدات بین‌المللی (ویرایش ۶)، تهران: انتشارات گنج دانش.
۵. عنایت، سیدحسین (۱۳۶۵). «تنظیم معاهدات بین‌المللی در حقوق کنونی ایران و مطالعه تطبیقی آن با فقه اسلامی و حقوق بین‌الملل معاصر». مجله حقوقی، ۶(۷)، صص. ۹۷-۱۹۰.
۶. فتحی، محمد و کوهی اصفهانی، کاظم (۱۳۹۷). قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به همراه نظرات تفسیری شورای نگهبان، تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان.
۷. فلسفی، هدایت‌الله (۱۳۷۹). حقوق بین‌الملل معاهدات. تهران: فرهنگ نشر نو.
۸. هاشمی، سیدحسین (۱۳۹۴). «بررسی فقهی - حقوقی رویکرد قانون مجازات اسلامی جدید به سن رشد و مسئولیت کیفری کودکان در پرتو اسناد بین‌المللی». حقوق تطبیقی، ۱۰۳، صص. ۵۱-۷۴.
۹. نظر ۱۳۸۴/۰۴/۰۸ مورخ ۸۴/۳۰/۱۲۶۱۳
۱۰. نظر ۱۳۸۵/۰۲/۲۰ مورخ ۸۵/۳۰/۱۵۲۲۱
۱۱. نظر ۱۳۸۵/۰۳/۰۳ مورخ ۸۵/۳۰/۱۵۵۱۶
۱۲. نظر ۱۳۸۵/۰۴/۰۷ مورخ ۸۵/۳۰/۱۵۹۵۲
۱۳. نظر ۱۳۸۰/۰۶/۱۱ مورخ ۸۰/۲۱/۲۱۰۲
۱۴. نظر ۱۳۹۵/۰۶/۲۰ مورخ ۹۵/۱۰/۲۲۲۵
۱۵. نظر ۱۳۸۶/۰۶/۰۳ مورخ ۸۶/۳۰/۲۲۳۵۵
۱۶. نظر ۱۳۸۶/۱۰/۱۲ مورخ ۸۶/۳۰/۲۴۶۳۴
۱۷. نظر ۱۳۸۷/۰۸/۱۹ مورخ ۸۷/۳۰/۲۹۰۸۴
۱۸. نظر ۱۳۸۷/۰۹/۱۱ مورخ ۸۷/۳۰/۲۹۴۵۰
۱۹. نظر ۱۳۸۷/۱۰/۰۷ مورخ ۸۷/۳۰/۲۹۷۳۴

۲۰. نظر ۸۷/۳۰/۳۱۵۹۴ مورخ ۱۳۸۷/۱۲/۱۷
۲۱. نظر ۹۶/۱۰۲/۳۱۹۸ مورخ ۱۳۹۶/۰۸/۲۰
۲۲. نظر ۹۵/۱۰۰/۳۲۲۰ مورخ ۱۳۹۵/۰۹/۲۴
۲۳. نظر ۹۰/۳۰/۴۲۱۹۳ مورخ ۱۳۹۰/۰۲/۱۴
۲۴. نظر ۹۰/۳۰/۴۴۳۳۲ مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۰۴
۲۵. نظر ۹۰/۳۰/۴۴۸۷۵ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۰۱
۲۶. نظر ۹۰/۳۰/۴۵۱۹۸ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۲۱
۲۷. نظر ۹۰/۳۰/۴۵۸۹۷ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۰۴
۲۸. نظر ۹۰/۳۰/۴۶۰۷۷ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۱۷
۲۹. نظر ۹۱/۳۰/۴۶۸۱۳ مورخ ۱۳۹۱/۰۳/۰۳
۳۰. نظر ۹۶/۱۰۲/۴۷۰۶ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۸
۳۱. نظر ۹۷/۱۰۰/۵۸۹۱ مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۱۷
۳۲. نظر ۹۴/۱۰۲/۵۹۰۴ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸
۳۳. نظر ۸۱/۳۰/۷۰۶ مورخ ۱۳۸۱/۰۳/۲۲
۳۴. نظر ۹۷/۱۰۲/۷۲۷۶ مورخ ۱۳۹۷/۰۷/۱۸
۳۵. نظر ۸۳/۳۰/۷۵۴۷ مورخ ۱۳۸۳/۰۳/۱۶
۳۶. نظر ۹۵/۱۰۲/۷۶۹ مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۱۳
۳۷. نظر ۸۳/۳۰/۹۴۰۲ مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۳
۳۸. نظر ۸۳/۳۰/۹۷۵۲ مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۰۳

39. Committee on the Rights of the Child (2000). Concluding observations, Islamic Republic of Iran, CRC/C/15/Add.123, available online at <http://docstore.ohchr.org>.
40. Economic Cooperation Organization Trade Agreement (ECOTA), available online at https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/ecota/trt_ecota.pdf
41. Paris Agreement, available online at <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/54113/Part/I-54113-0800000280458f37.pdf>
42. Protocol on signing of the Texts of Annexes of the ECO Trade Agreements (ECOTA), available online at https://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/annexes/ECO_Annexes.pdf
43. Sixth Additional Protocol to the Constitution of the Universal Postal Union, available online at https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238343/7970.pdf
44. United Nations (1984). *Treaties and International Agreements*. Vol. 1015, New York.

45. United Nations (1997). *Treaties and International Agreements*. Vol. 1534, New York.
46. United Nations (1999A). *Treaties and International Agreements*. Vol. 1577, New York.
47. United Nations (1999B). *Treaties and International Agreements*. Vol. 1687, New York.
48. United Nations (2001). *Treaties and International Agreements*. Vol. 1582, New York.

